

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (XXIX.)

„Tí, ktorí nemôžu putovať do svätých miest v Palestíne, a ani do Mesta apoštolov, sú Božou milosťou pozývaní putovať do blížších miest.“

(Paulinus Petricordis/ Paulin de Périgueux, 5. storočie)

S christianizáciou sa po celom svete rozšírili aj púte (lat. *porcuincola/porcinkule*) na prebraté alebo nové kresťanské pútnické miesta, pričom sa tým potlačili tradičné „pohanské“ púte pôvodných obyvateľov Ameriky, Afriky, Austrálie a časti Ázie. K najvýznamnejším z nich v Zakaukazku v Arménsku patrí Ečmiadzin/Edž-mia-cin ako Miesto zjavenia Syna/Zostúpenia Prvorodeného, kláštory Khor Virap pod Araratom, Hagpat, Sanahin a Geghard a v Gruzínsku Mtskheta, Jvari/Dzvari, kláštor Galati a Bagratova katedrála. V Afrike pútnici navštevujú najmä v Egypte Zeitoun (kvôli zjaveniam Panny Márie v rokoch 1968 – 1971), v Juhoafrickej republike mariánsku svätyniu Ngome, v Cote d'Ivoire monumentálnu novú baziliku Našej Panej v Yamoussoukro, v Etiópii skalnú Lalibela, Kulubi, Debre Libanos a Aksum, kde podľa Grahama Hancocka (1982) doviezli z Jeruzalema cez Elefantínu a ostrov Kirkos v jazere Tana archu zmluvy (*tabot*). V Peru kresťanskí pútnici smerujú napríklad do Virgen del Carmen v Paucartambo, Chapi, Puno, Otruzco, Señor de Luren v Ica, El Señor de

skym v Muqueme v štáte Goiás, k sanktuáriu s kalváriou a Basílica Senhor Bom Jesus do Matozinhos v zlatokopecnom meste Congonhas do Campo (7. – 14. septembra s vyše 600 tis. pútnikmi) v štáte Minas Gerais, k hrobke Padre Cicero (od roku 1969 s 25 m vysokou sochou svätca) v Juazeiro do Norte v štáte Ceará; na Kube do banického El Cobre s Virgen de la Caridad a v Havane ku Katedrále Iglesia de Santa María del Rosario a Santuario de San Lázaro s procesiou 17. decembra; v Mexiku k svätyni a prameňu v Atotonilco, do mariánskych kostolov v Naucalpane, Guadalajara, Oaxaca, Tlaxcala a v Talpe (predtým posvätnom mieste bohyně zeme Cihuacoatl), ďalej na veľkú pyramidu Tepanape v Cholule (dnes na vrchole s pútnickým kostolom), do pútnického kostola v San Juan de los Lagos, k mayským ruinám v Izamale taktiež s novodobým kresťanským pútnickým kostolom k miestu zjavenia Krista v roku 1533 v Chalme (pôvodne aztéckej svätyni Ostocteotla/mayskeho Tlazolteotla) a do hrdinského Tlatelolca z 13. augusta 1521 na každoročné slávnosti 25. júla (osobitne 2. októbra ako spomienky na masakr študentov v roku 1968). Mexickí huicholes putujú tradične až 550 km k porastom kaktusu peyote (*Lophophora Williamsi*), z ktorého sa získava psychoaktívny halucinogénny meskalín (3,4,5 – trimetoxifenyletylamín), používaný pri náboženských ceremóniách. Tento alkaloid používali za týmto účelom aj indiáni v južných štátoch USA, napríklad v štáte New Mexico Apači Mescalerovia, aj keď pristúpili na kresťanskú vieru. Ďalej navštevujú svoje posvätné hory Mt. Capitan, Mt. San Augustin a Mt. Salinas (v Texase Mt. Guadalupe). V tomto štáte smerujú púte kresťanov najmä k El Santuario de Chimayo, v štáte Illinois k svätyni sv. Terezy v Dariene, v San Franciscu k svätyni sv. Františka Assiského, vo Philadelphii k svätyni sv. Jána Nepomuckého (St. John Neumann). Vyhľadávané mariánske

Bethlehem

City. V apríli a júni organizujú pôvodné falusové procesie v Pakile v provincii Laguna, ktoré nahrádzajú mariánske slávnosti Turumba (napr. 12. mája a 15. septembra 2008). Tie sa konajú aj 10. – 12. októbra v Zamboanga Hermosa. Začiatkom mája sa tiež usporadúvajú v Carabao a Carroza festivaly vodných byvolov, ďalšie 14. – 15. mája v Pülliane, San Isidoro a Angono; v septembri vodné slávnosti na rieke v Nage. Významným pútnickým miestom je kostol Quiapo s čiernym krucifixom v Manile.

Na viacerých miestach sa konali prevažne augustové kresťanské púte na miesta františkánskych a kapucín-ských slávností, resp. ku kláštorom. Napríklad v Bulharsku do viacerých monastirov – Rilského, Bačkovského, Drjanovského, Trojanského, Roženského, Dragalevského s Bogorodicou Vitoška, Čerepiški a skalného Aladža nad Zlatými pieskami pri Varne; v Čiernej Hore do Cetinje a Srebrenice; v Macedónsku do kláštorov Sveti Naum Ohridski v NP Galičica, Sveti Jovan Bigorski v NP Mavrovo, Sveti Atanasie, Sveti Joakim Osogorski, Brajčino, Jankovec, Slivnički. V Rusku pútnikov stále láka Troice-Sergijeva lavra založená sv. Sergijevom Radonežským (1314 – 1392) v meste Sergijev Posad severne od Moskvy, Katedrála sv. Sofie v Novgorode (1050), monastyr Optina Pustýň 70 km južne od Kalugy, Valaamskij monastyr na ladožskom ostrove Valaam, Ipatjevskij monastyr v Kostrome,

Nazareth

Muruhuay v Tarme, Señor de los Milagros v Lime, ale aj do miest ako napríklad Cuzco, Acobamba, Junín, Cajamarca, Ayacucho, Arequipa a Chuquibambá; v Argentíne do svätynie Difunta Correa v provincii San Juan a neogotickej Basílica Nuestra Señora de Luján; v Bolíviu do bazilik Virgen de Candelaria v Copacabana pri jazere Titikaka a Virgen de Cotoca asi 20 km do Santa Cruz; v Chile Concepción; v Ekvádore do Baños, mariánskej svätynie v Cisne a do El Santuario del Quince v Pichinche; v Guatemale do mariánskeho Kostola La Virgen de Plata v obci Chiantla, Kostola sv. Tomáša v Chicicastenango, kostolov v Antigüe, El Cristo Negro v Esquipulas a Ayutla v Ciudad Tecun Uman; v Hondurase do Kostola Našej Panej v Tegucigalpa; v Nicarague do Kostola Našej Panej v El Viejo; v Kostarike do Baziliky Našej Panej Anjelskej v Carto; v Kolumbii do Kostola Našej Panej v Chinquiquira a baziliky Señor de los Milagros v Buge; vo Venezuele ku kostolom Virgen de la Chinquiquira v Maracaibe, Virgen de Coromoto v Guanare, Blessed Eucharist v Los Teques, Virgen dell Valle na Isla Margarita, pútnickemu v Maracay a na horu Sorte pri Yaracuy asi 5 km od Chivacoa; v Brazílii ku kostolom Señor do Bonfim v Salvador da Bahia, Bom Jesus da Lapa s jaskyňou, Santa Cruz dos Milagros v štáte Piauí, marián-

svätynie sa nachádzajú v Emmitsburgu v štáte Maryland, Belleville v štáte Illinois, Attleboro v štáte Massachusetts, Doylestowne v štáte Pennsylvania, Bostone a New Orleanse; baziliky vo Washingtone a Baltimore. K osobitostiam patria svätynie prvej svätej indiánky – Bielej ľalie Mohavkov – dcéry Irokézov Katerie Tegakwithy/Takwity (1656 – 1680) v Auriesville a Fonde v štáte New York a v kanadskej indiánskej rezervácii Caughnawaga/Kahnawake ako súčasť Montrealu. Na stovky púťových svätých miest pôvodných obyvateľov sa postupne zabúda, tak v USA a Kanade, ako aj v Austrálii (najznámejších a najnavštevovanejších je asi 23 okolo Uluru a 6 v rámci Kata Tjuta na východnom okraji Gibsonovej púšte) a na Novom Zélande (k stále navštevovaným patrí napríklad Tongariro ako svätá zem Maorov). V Kanade dnes dominuje monumentálne oratórium sv. Jozefa v Montreale a dvojvežová biela bazilika Sainte-Anne-de-Beaupré nad riekou sv. Vavrince na mieste prvého kostola z roku 1658. Na Filipínach sa na ostrove Panay v januári koná farebný festival Kalibo a 2. februára mariánska procesia v Iloilo City; 11. februára v Quezon

Skalný kostol sv. Petra v Antakji

Pskovo-pečorskij monastyr v Pskove, Zadonskij monastyr sv. Tichona, Soloveckij monastyr na Soloveckom ostrove počas stalinizmu s gulagom, Panfutievo-Borovskij kláštor v Tichonovej Pustyni, Tolgskij kláštor v Jaroslavi, Permskij monastyr a v poslednej dobe monastyr na Ganinoj Jame v Jekaterinburgu spojený s vyvraždením cárskej rodiny. Osobitne treba uviesť kláštor postavený v roku 962 z podnetu sv. Bernarda z Aosty/Menthonu (923 – 1007), od roku 1923 oficiálne patróna horolezcov, lyžiarov, turistiky a obyvateľov Álp, v alpskom Jupiterovom priesmyku Mont-Joux/Mont Jovis/dnešnom Col du Grand Sant Bernard (2 473 m n. m.) medzi Wallea dolinou Aosta. Zachránil mnohých pútnikov, vrátane romeros putujúcich do Ríma. Na ich záchranu v nepriaznivom počasi tu mnisi vyšľachtili plemeno psov záchrancov – bernardínov. Palmeros putovali do Jeruzalema a do ostatných spomenutých biblických miest v Palestíne (Bethlehem, Nazareth...), ale aj k starším svätyniam (Sichem, Bersaba, Šila, Betel, Efra, Sarai...); obdobne do gréckeho Chalcedónu/Kalchedonu – centra Bithynie, tureckej Seleucie Trachaea (Silífke) – centra Isaurie, Cézarei (Kayseri) v tureckej Kapadócií, spomenutej Antiochie/Antakye postihutej zemetrasením, kde prvý raz Nazarefanov, resp. Galilejčanov nazvali kresťanmi, Efezu s hrobom sv. Jána; v Egypte do Abu Mena s chrámom sv. Menesa a zemetrasením postihnutého Menouthisu, posvätného staroegyptského mesta Isis a Serapisa, s koptským chrámom sv. Cyra a Jána. Na ochrane pútnikov do Svätej zeme sa dohodol už v roku 630 cisár Karol Veľký s chalífom Hárúnom ar-Rašídom. Kým vojenské ťaženia začínali na jar, keď začala rásť tráva pre kone a dobytok hnaný za armádou, púte sa vykonávali až po zbere úrody, spravidla koncom leta a na jeseň. Pre cieľovú krajinu alebo miesto však tieto aktivity mali úplne odlišný dôsledok – prvá znamenala pustošenie a druhá rozvoj.

Cieľom púti sa stali aj **milostivé sochy a obrazy**, ako napríklad zázračná ikona Panagia Tricheirousa v srbskom kláštore Chilandari, ktorú údajne namaľoval sv. Lukáš alebo od roku 1953 slziaci obraz Nepoškvrneného srdca Panny Márie v talianskych Syrakúzach, stovky rôznych **relikvií**, okrem spomenutých napríklad Kristovho rúcha v Trevíre, pozostatkov sv. Mikuláša v talianskom Bari so slávnosťami ich privezenia 8. mája spojených s procesiou bábok a plachetníc na mori, sv. Víta a sv. Žigmunda v Prahe, sv. Martina vo francúzskom Tours, sv. Andreja v gréckom Patrase a sv. Demetria v Thessalonikách, sv. Jána Krstiteľa, sv. Artémie, sv. Kozmu a Damiána v Istanbuli, sv. Félix a Nole a mnohých ďalších (v Ríme, v Ravenne...). Okrem už uvedených **miest nebeských zjavení** pútnikov lákajú aj **miesta eucharistických zázrakov – premien**. Vo svete ich zaznamenali vyše 132, z toho len v Taliansku cca 70, napríklad Lanciano, kde okolo roku 750 došlo k premene hostie na mäso a vína na krv, Trani (1000), Ferrara (1171), Alatri (1228), Orvieto (1263), Offida (1280), Valvasone (1294), Cascia (1330), Bagno di Romagna (1412), Torino (1453), Asti (1535), Morrovalle (1560), Siena (1730). K takýmto miestam patrí aj holandský Amsterdam (1345), poľský Krakov (1918), francúzske Faverney (1608), španielske Iborra (1010), Moncada (1392) a Sierra Morena (1530), švajčiarske Ettiswile (1447) a Bourgillon-Bürglen (1923) atď. Väčšina púti má za cieľ vidieť a prečítať posvätné miesta, uctíť si bohov a svätých (adorácia), modliť sa a priniesť obeť, splniť sľub, dosiahnuť vypočutie prosieb, ísť po stopách Krista, sv. Petra, sv. Paula, sv. Jakuba, Luthera či Buddha, Mahaviru alebo Muhammada, navštíviť staré posvätné miesta – prejavy hierofanie (vrchy, bralá, jaskyne, rieky, jazerá, prameňe, lesy, háje, ale aj megalitické stavby) a pohrebiská svo-

jších predkov. Niektoré púte sú využívané alebo zneužívané aj na politické ciele, ekonomické účely a rôzne sociálne aktivity. Stávajú sa predzvesťou zmien a prejavom odporu, ako napríklad púť 6. – 7. júla 1985 na Velehrade v rámci 1100. výročia smrti sv. Metoda. Celkovo možno konštatovať, že púte zušľachťujú človeka a zvyšujú jeho environmentálne vedomie. Podľa Alana Morinisa, editora zborníka Sacred Journeys, „*púť je cesta, ktorú podnikne určitá osoba v snahe nájsť vysoko cenený ideál*“. Paradoxom však je, že kým ciele púti často podliehajú pod náporom nežiaducim environmentálnym zmenám až devastáčnym procesom (častočne aj okolie pútnických ciest), vo východiskových miestach odkiaľ pútnici vyšli sa po ich návrate na základe získaných environmentálnych poznatkov, skúseností, nadobudnutých morálnych zábran a askézy snažia životné prostredie zlepšiť. Novodobé **sekularistické púte** smerujú k mauzóleu V. I. Uljanova/Lenina (1870 – 1924) v Moskve, k mauzóleu čínskeho vodcu Mao ce-tunga (1893 – 1976) v Bejingu alebo do jeho rodiska Šaošan v provincii Hunan, mauzóleu kórejskeho vodcu Kim Il Songa/Kim Ir-sena alebo do jeho rodiska v Mangjonde, mauzóleu vietnamskeho vodcu Ho-či-mina v Hanoi, do Hirošimy, prípadne k hrobom predávkovaných spevákov Elvisa Presleyho (1943 – 1971)

Jaskyne Batu

v americkom Memphise (Graceland) alebo Jima Morrisona (1943 – 1971) zo skupiny The Doors v Paríži (na cintoríne Père-Lachaise), na futbalový štadión Anfield v Liverpoole ako spomienku na ušliapaných 94 fanúšikov v Sheffielde, na Ground Zero v New Yorku; na Slovensku pietne na Bradlo s mohylou generála Milana Rastislava Štefánika, podľa štúrovskej tradície na Devín a Kriváň. Medzi rituály sa radia aj procesie, napríklad v Neapole 17. januára sv. Antonka ako ochrancu zvierat a Cocullo 6. mája so sochou sv. Dominika ovešanou hadmi (Fiesta di San Domenico Abate). Obradne sa manipuluje aj kobrai počas indického sviatku Naga Panchami (21. augusta 2008). Rituály spravidla určujú obradné knihy, akými sú napríklad Rímsky misál (Missalis Romani Vaticanae z roku 1390). K oveľa starším patrí kniha Obrady Čou (Čou-li), ktorej autorom bol panovník Čou-kung, pričom zracionalizovala rity Šangov

Lhasa v Tibete

a zhrnula poznatky o obradoch v 5. – 3. storočí prnl. Po nej nasledovali konfucianske Zápisy o obradoch (Li-fí) asi z 3. – 2. storočia prnl. a kniha Obrady Chanov (Chan-i), napísaná za vlády cisára Chuej-tiho (195 – 188 prnl.). Zoznam rituálov, sviatkov a obyčají obsahujú aj japonské šintoistické knihy Fudoki, Kogo-Šui (807), Šodžiroku a najmä Engi-Šiki z roku 927. Zaoberá sa nimi aj svätá kniha zoroastrizmu/parsizmu Avesta, kodifikovaná počas vlády sasánskeho panovníka Šáh-pura II. (309 – 379), členená na niekoľko častí – Jasna (Obete), Visprat (Kult), Vidévdát (Pravidlá čistoty), Jašt (Hymny na božstvá), Njájšu a Gáh (Modlitby), doplnená Malou Avestou-Chorda (každodenné modlitby) a ďalšími knihami. Obdobnú funkciu spĺňajú budhistická Tripitaka (Tři koše súter) a tibetské zbierky Kandžur a Tandžur, hinduistické védy a brahmány (1000 – 800 prnl.) doplnené 13 upanišadami, 6 daršanmi a puránami. Častočne ide aj o knihu sikhov Ádigranth, islamský korán (Kur´án), mayske knihy Chilam Balam a Popol Vuh, hebrejská biblia Tanach so Záznamom Božieho zjavenia Tórou (pôvodne Pentateuch) a Talmud (63 kníh) s Mišnou (Opakovanie) a Gemarou (Učenie/Dokončenie), ako aj kódex židovského práva a rituálov halach (Šulchan Aruk/Prestretý stôl zostavený Josefom Carom, 1448 – 1575).

Pútné miesta starovekých či novovekých „bohov“ sa postupne stali destináciami turizmu a environmentálne prispôbili novej funkcii, nielen výstavbou rôznych svätostánkov, mauzóleí, hrobiek, pomníkov, múzeí a sprievodných atrakcií, ale aj sčasti špecifickou environmentálnou infraštruktúrou doplnovanou dopravnou sieťou, ubytovacími zariadeniami a zariadeniami rôznych služieb. Obdobne sa založili a rozvíjajú rôzne centrá cestovného ruchu, orientované o prírodnej alebo jazernej rekreácie a lyžiarskych stredísk po polovné a rybárske revíry, resp. rôzne safari. Mnohé z nich zasahujú negatívne do prirodzeného prírodného prostredia, na druhej strane sa však snažia zachrániť jeho zvyšky, ktoré predstavujú základňu pre ich prevádzku (rozvojový potenciál). Pozitívnejšie v tomto smere však pôsobi ekoturizmus, geoturizmus, agroturizmus, etnoturizmus, archeologický a historický turizmus, často nasmerovaný do centier náboženského turizmu s absolvovaním rôznych rituálov a s priamym alebo nepriamym pripomínaním si rôznych udalostí, osobností a bohov, miestami akoby turistických sprievodcov. Celkovo sa rôzne náboženské miesta upravili a dodnes upravujú najmä kvôli rôznym obradom, ktorým neslúžia len kostoly, mešity, synagógy, vimány, rôzne chrámy a svätyne, ale aj okolitý prírodný a urbanizovaný environment, s osobitným vplyvom na vodné prostredie (vodu ako jeho zložku a v určitej podobe na konkrétnom mieste aj jeho prvok). Nepopierateľný environmentálny význam mali preto rôzne sviatky a pranostiky zamerané na vodné zdroje a toky, napríklad rímske slávnosti **luturnalia** a **Carmentalia**

(11. a 15. januára), pomenované podľa božskej nymfy prameňov a riek luturny – patrónky vodohospodárov a bohyne prameňov a pôrodu – veštkyne Carmentis. Hlavné počas **Dňa posvätných studní (2. marca)**, ktorého patrónom bol neskoršie biskup sv. Chad/Ceadda (zomrel roku 672), sa čistili pramene a studne. Čistenie studničiek sa spájalo s privolávaním dažďa, odstraňovaním bolenia hlavy a inými poverami. **Sviatok pitnej vody a prameňov** (nahradený sviatkom apoštola sv. Jakuba Staršieho a mučenika sv. Krištofa) pripadol na **25. júla**, keď sa podľa staroitalickej bohyne Furriny na začiatku žatvy slávil **Furrinalia**. Kresťania si v tento deň pripomínajú sv. Jakuba Staršieho s pranosťou: „*Ak je teplý sv. Jakub – studené budú Vianoce*“, alebo „*Koľko mračen na Jakuba, toľko v zime snehu*.“ Postrehli, že „*Na sv. Jakuba prichádzajú silné búrky*“ (inak „*Na Jakuba, hrom do*

Chrám Kiyomizudera v Kjóte

duba“) alebo „*Ak je tri dni pred Jakubom nebo jasné, urodí sa žitko krásne*.“ **26. júla** v deň rodičov Panny Márie (sv. Anny a sv. Joachima) hovorili: „*Sv. Anna chladná zrána*“ a „*O svätej Anne, žitka sa nažne*“. Predtým Gréci na 4. deň mesiaca Hekatombaion oslavovali **Aphrodisia** bohyne Aphrodité Pandemos/Ouramia, na 12. deň tohto mesiaca **Kronia**, ktorých oslávencami boli Kronos a Rhea a na jeho 21. deň **Artemisia**. 27. Hekatombaiona sa uskutočnil nočný tanec panien (Ponnykhis). Vo Finsku si **26. augusta** pri jazerách uctili Matku vody a stvoriteľku svetla Ilmatar. Uctievanie (ovenčovanie) studní a posvätných prameňov Rimania praktizovali **13. októbra** počas sviatku boha pramenitej čistej vody Fonta (Fontus ako syn luturny) – **Fontinalia**, zameraného aj na vylepšovanie environmentálnych podmienok. Išlo o akési jesenné upratovanie, ktoré nasledovalo po sviatku **Meditrinalia 11. októbra** odliatím/úlitbou nového vína bohyni liečiteľstva Meditrine. Ich zlepšovanie súviselo aj s oslavou bohyne zdravia Salus (**5. augusta**), boha prístavov Portuna (**Portunalia 17. augusta**) a boha rieky Tiber – **Tiberinia (8. december)**, prípadne úcty k tejto rieke počas **Lucarií** (obdoby **Dňa Dumaja 24. júna**). Námorníci a rybári si **23. júla** počas **Neptunalií** uctili a uctievať dodnes boha mora Neptuna s trojzubcom (tiež **1. decembra**). Oslavu keltského boha s trojzubcom na národný deň Írska **Trefuilniú Treochair 17. marca** nahradila oslava írskeho patróna sv. Patrika (asi 385 – 461) už bez trojzubca, ale pre zmenu s dátelným trojlístkom.

Monitorovanie environmentálnych procesov a environmentálnej situácie sa spravidla zaznamenávalo od Nového roka, ktorý sa prevažne práve v závislosti na nej v jednotlivých krajinách určoval odlišne. Napríklad Ódinov runový Nový rok pripadol na **29. júna** a tento spájali s oslavou spojenia severskej a germánskej božskej manželskej súrodeneckej dvojice Freyja a Frey (znázorňovaných ako Pána s mečom a Pani s vrkočom na kancovi), resp. nebeského Týra/Tiwa alebo Ódina/Wodana a materskej

Frígg. Obdobne splynula aj pobaltská Matka zeme Nerthus s vikingským bohom ovzdušia a mora Njördom. Na tento deň pripadol sviatok sv. Petra a sv. Pavla (širiteľov kresťanskej viery usmrtených 29. júna 67 n. l.) uvádzaný pranosťou „*sv. Peter a sv. Pavol rozosievajú hrľby*“, ale aj starší sviatok kanonizovaného egyptského astrológa a Thotovo veľkňaza Petosirisu z Hermapola (cca 300 prnl.), ktorého hrob sa stal pútnickým miestom. Thorovo kladivo Mjólnir nahradili Petrove kľúče od brány nebeskej. **Deň obrátenia sv. Pavla** pripadol na **25. januára**, keď sa „*obracal medveď na druhý bok*“ a ľudia pritom hovorili: „*Deň jasný na Pavla svätého, keď bude vietor viať, budú na vojnu brať, ak hmla zem prikrýje, mor všetkým tvorom zvestuje a keď príde dažď či sneh s chladom, ten rok kdeko zmorie hladom*.“

V starých runových kalendároch sa zaznamenal ako deň nordických bohýň strážkyň dis (Disting) a vo Vietname sa víta Nový rok (Tet). Začiatok roka (**13. január**) Germáni zasvätili bojovnému teutónskemu bohovi Tiovi/Tyrov/Tiwazovi/Ziovi (keltský Teutates, grécky Áres, rímsky Mars). Kým na deň letného snovratu pripadla vo Švédsku **Veľká noc**, v arabských krajinách v tom čase oslávili islamský **Nový rok** (prvý deň mesiaca muharram). Vo väčšine krajín však Nový rok začínal príchodom jari (napríklad u iránskych Parsov **21. marca** – **Jamšed-i Navroz**). Až roku 46 prnl. za vlády Iulia Caesara pripojili k desaťmesačnému roku dva prestupné mesiace a posunuli o dva

mesiace späť začiatok Nového roku (Kalendae feminarum) z **1. marca** na **1. január** (aj tak za 128 rokov sa odchýlil juliánsky rok od snečného roku o 1 deň; až gregoriánsky kalendár podľa talianskeho matematika Aloigho Giglia/Aloisia Lilia, schválený pápežskou bullou *Inter gravissimas* z 24. februára 1582, vyrovnal túto odchýlku), čo si však mnohé národy osvojili skôr (napríklad v Česku 1584 a v Uhorsku na bratislavskom sneme roku 1587; juliánsky po roku 863), iné až v 18. – 20. storočí (Anglicko 1752, Švédsko 1753, India 1757, Bulharsko 1916, Rumunsko 1919, Turecko 1926, Egypt 1928). Na vidieku sa však používal naďalej aj poľnohospodársky kalendár zavedený v rokoch 221 – 207 prnl.). Dvojmesačné pozastavenie desaťmesačného kalendára, ktoré spôsobilo chaos, malo politický dôvod – posunutie vol'by konzulov kvôli vyčkávaniu potlačenia povstania v hispánskej Numantii roku 133 prnl. Scipiom Mladším (185 – 129 prnl.). Podľa grécko-egyptského kalendára z Alexandrie (zavedeným 26 prnl. cisárom Augustom) Nový rok začal **29/30. augusta** (egyptského 29. thovta, etiópskeho 29. mascaramu), ktorý neskoršie Rimania označili za **Deň vďakyvzdania** – **Charisteria/Kharisteria** a Gréci za spomenutý sviatok Artemis Agrotera (6. Boedromion) s pokračovaním na ďalší deň sviatkom vďakyvzdania Apollónovi Boedromios – **Boedromia** (v USA Deň vďakyvzdania/Thanksgiving Day s neodmysliteľným moriakom pripadá na posledný novembrový štvrtok). Pohyblivý židovský dvojročný Nový rok **Roš Hašanah** (napr. 30. 9. – 1. 10. 2008/5769), keď sa pripomína stvorenie a stvoriteľ, pripadá na prvý deň siedmeho mesiaca tišrei/babyl. tašritu (predxilný etaním) židovského kalendára (prvých dažďov na prelome septembra a októbra), po ktorom nasleduje 10 dní pokánia končiacych **Dňom zmiernenia/Yom**

Kippur (Sabat sabatov napr. 9. októbra 2008/5769). Veľkou nocou začínal Nový rok vo Francúzsku do roku 1563 (jeho pohyb v rozpätí 35 dní však spôsoboval problémy). V Dánsku až do roku 1559 Nový rok pripadal na sviatok sv. Tiburcia – **11. august**. Z Byzantskej ríše prevzali ako Nový rok **1. september** aj v Rusku (do roku 1700; dovtedy 1. marca). Keď ho cár Peter I. presúval na **1. január** písal sa rok 7208 od stvorenia sveta (kým 24. januára 1918 Rada ľudových komisárov na čele s Leninom zaviedla gregoriánsky kalendár, pravoslávna cirkev ostala od roku 988 až dodnes pri juliánskom kalendári). V Benátskej republike ostal **1. marec** Novým rokom až do jej zániku roku 1797. V antic-kom Grécku Nový rok začínal v mesiaci letného snovratu Hekatombeion. V Indii prevažne začínal Nový rok deň po jarnej rovnodennosti (nový jednotný kalendár tam zaviedli až roku 1952). Bengálsky Nový rok však pripadol na 14. – 15. apríla 2008 (Pohela Boishakh), tamilský Nový rok na Baisakhi 13. apríla 2008 a parský Nový rok v Mumbai až na 19. augusta 2008. V Číne oslavovali pôvodne Nový rok medzi 21. januárom a 20. februárom, v Thajsku, Laose a Kambodži v polovici apríla; Maorovia na Novom Zélande v júni (Matariki). Mayovia, ktorí mali presnejší kalendár (haab s 18 mesiacmi-uinalami po 20 dňoch-kin a päťdňovým epagoménom-uayeb) než je gregoriánsky rok (dĺžku snečného roku-tun vypočítali na 365,2420 dňa) začínali zimným snovratom mesiacom Yaxkin/Nové slnko a končili **17. decembra** mesiacom Xul/Koniec alebo **16. júla** - prvým dňom mesiaca Pop (pre rituálne účely používali 260-dňový trinásťmesačný kalendár tzolkin). Aztékovia medzi koniec posledného 18. mesiaca a Nový rok vkladali 5 neblahých dní Nemontemi (7. – 11. februára), počas ktorých nechali vyhasnúť ohnišťa, aby následne v tele obete rozložili trením nový oheň a tento rozniesli po krajine (pre rituálne účely tiež používali posvätný rok tonalamatli). V ríši inkov 365-dňový rok už členili na 12 mesiacov. Prvý deň keltského roku, keď porážali už ustajnené zvieratá, solili mäso na zimu a robili opatrenia proti požiarom a pohromám, slávil **31. októbra až 1. novembra Samhain/Samain/Samonios/ Samhuinn/Samana/Hallowmas/Midwinter** (Íri novoročný deň Samhna spájali s veselicou, na ktorej spálili handrového panáka – kráľovraha;

Meviana türbesi v Konji

deň predtým trojhlavá prišera Ellén začala pustošiť krajinu, kým ju Amergin neporazil). Išlo tiež o Deň likvidátora hadov v Írsku Fionna MacCumhala (Finn McCool/škótsky Fingal), ktorého nahradil sv. Patrick. Bežným zvykom bolo kladenie potravín na hroby a pálenie sviečok pred dverami, aby duchovia vedeli kade majú ísť do Krajiny mŕtvych.

„*Celý kresťanský život je akoby veľkým putovaním do Otcovho domu*.“

(pápež Ján Pavol II. v apoštolskom liste *Tertio millennio adveniente*)

RNDr. Jozef Klinda